

Asia: VN/21297/2023

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä koskien pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia (1. vaihe)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriölle

Diaarinumero: VN/21297/2023

Lausuntopalvelu

Työryhmämietintö koskien pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia (1. vaihe)

Medialiitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto oikeusministeriölle työryhmämietinnöstä koskien pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia (1. vaihe). Esitämme kunnioittavasti huomiomme mietinnöstä erityisesti koskien toimituksellista lähdesuojaa, joka perustuu Suomen perustuslain 12.1 §:n sananvapaussuojaan ja turvaa etenkin jokaisen oikeutta ottaa vastaan tietoa sekä tiedotusvälineiden riippumattomuutta ja toimintavapautta.

Pääviestit

Medialiitto ehdottaa, että oikeusministeriö kiinnittäisi mietinnön jatkovalmistelussa huomiota seuraaviin seikkoihin ja tekisi mietintöön ennen varsinaisen hallituksen esityksen antamista täydennyksiä tässä lausunnossa tarkemmin ehdotetuin tavoin:

- Lähdesuojan turvaamiseen on kiinnitettävä huomiota mietinnön jatkovalmistelussa - varsinkin salaisen erityisen kotietsinnän osalta. Lähdesuoja tulisi varmistaa jatkovalmistelussa mietinnössä kuvattua paremmin.
- Mietinnössä ehdotettuja, uusia salaisen erityisen kotietsinnän toimivaltuuksia tulisi käyttää vain aidosti vakavien rikosten tutkinnassa.
- Jatkovalmistelussa tulisi avata kattavasti pakkokeinoviranomaisten harkinnan ohjaamiseksi vaatimuksia ”kohtuuttomista” kustannuksista ja ”hyvin työläästä” selvittämisestä konkreettisilla esimerkeillä.
- Kotietsintätoimenpide tulisi tehdä vain silloin, kun etsintävaltuutettu on henkilökohtaisesti paikalla.
- Jatkovalmistelussa hallituksen esitykseen tulisi lisätä selkeä kuvaus oikeusturvajärjestelyistä, joilla estetään toimivaltuuksien väärinkäyttö.
- Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan unionin sekä Suomen sääntely edellyttävät lähdesuojan turvaamista.
- Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset ovat vahvistaneet lähdesuojaa.
- Medianvapaussäädös laajensi Suomessa lähdesuojaan oikeutettujen henkilöiden piiriä.

Lähdesuojan turvaamiseen on kiinnitettävä huomiota mietinnön jatkovalmistelussa - varsinkin salaisen erityisen kotietsinnän osalta

Medialiitto pitää mietinnössä ehdotettua salaisten pakkokeinojen käytön laajentamista koskemaan myös salaista erityistä kotietsintää olennaisena riskinä toimitukselliselle lähdesuojalle, mikäli mietinnön jatkovalmistelussa lähdesuojan turvaamista ei käsitellä laajemmin ja lähdesuojaan liittyviä oikeusturvakeinoja täydennetä asiassa annettavaan hallituksen esitykseen. Medialiitto toteaa, että mietinnössä ei ole käsitelty riittävästi lähdesuojan merkitystä ja turvaamista.

Mietinnössä ehdotetut pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n ja 2 §:n muutokset merkitsevät sitä, että pakkokeinoviranomaisten salaiseen toimintaan, erityiseen kotietsintään, liittyvät toimivaltuudet laajenisivat koskemaan tilanteita, joissa kohdetiloja voivat olla vaikkapa tiedotusvälineiden toimitilat, kuten toimitukset, toimittajien asunnot ja tiedotusvälineiden ja kustantamojen toimitilat sekä niiden palveluksessa olevien henkilöiden asunnot. Medialiitto toteaa, että erityisen kotietsinnän kohteeksi voidaan ehdotetun laajennuksen vuoksi olettaa helposti päätyvän myös tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun mukaan olisi oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta, ja joihin pakkokeinoviranomaisilla ei ole oikeutta saada pääsyä tai tietoa niiden sisällöstä.

Medialiitto pitää erittäin tärkeänä, että näissä tilanteissa viranomaisen salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn tuomioistuimessa poikkeuksetta määrätään julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja ja että

salainen erityinen kotietsintä edellytetään aina toteutettavaksi etsintävaltuutetun läsnä ollessa. Tältä osin mietinnön ehdotus on hyvä.

Mietinnössä ehdotettuja, uusia salaisen erityisen kotietsinnän toimivaltuuksia tulisi käyttää vain aidosti vakavien rikosten tutkinnassa

Medialiitto ehdottaa, että mietinnön jatkovalmistelussa esitykseen kirjattaisiin selkeästi, että ehdotettuja, uusia toimivaltuuksia käytetään lähtökohtaisesti vain aidosti vakavien rikosten tutkinnassa, joiden tutkiminen jo lähtökohtaisesti on keskimääräistä kalliimpaa ja työläämpää. On myös tärkeää, että pakkokeinoviranomaisten harkinnan ohjaamiseksi vaatimuksia ”kohtuuttomista” kustannuksista ja ”hyvin työläästä” selvittämisestä avattaisiin jatkovalmistelussa hallituksen esitykseen uusilla konkreettisilla esimerkeillä.

Mietinnössä ehdotetun pakkokeinolain 2 §:n 2 momentin mukaan kaikkien uusien salaisten etsintäpakkokeinojen käytön edellytykseksi asetettaisiin vaatimus, jonka mukaan niitä saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Mietinnön mukaan tämä vaatimus tarkoittaa, että ilman kyseisen pakkokeinon käyttöä rikoksen selvittäminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai olisi muuten hyvin työlästä. Huomioon voitaisiin ottaa myös esimerkiksi se, että tutkinnan pitkittymisestä aiheutuisi erityistä vaaraa. Medialiitto katsoo, että mietintö ei kuitenkaan valitettavasti avaa yleiskirjausten sisältöä. Se merkitsee käytännössä sitä, että pakkokeinoviranomaisilla jää varsin laajasti tulkinnan varaa siitä, millaiset kustannukset olisivat ”kohtuuttomia” viranomaisille tai milloin selvittäminen olisi ”hyvin työlästä”.

Medialiitto arvioi, että käytännössä on mahdollista, että pakkokeinoviranomaiset eivät punninnassaan välttämättä ota asianmukaisesti huomioon lähdesuojaa, jonka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vahvistanut osaksi ihmisoikeussopimuksen turvaamaa ilmaisuvapautta ja joka on Suomessa osa sananvapauden perusoikeussuojaa.

Kotietsintätoimenpide tulisi tehdä vain silloin, kun etsintävaltuutettu on henkilökohtaisesti paikalla

Mietinnössä ehdotetaan 26 c §:än kirjattavaksi, että tietyissä tilanteissa etsintävaltuutettu voisi seurata kotietsintää ja toimenpiteitä myös etänä, teknisen yhteyden avulla. Medialiitto korostaa, että tämä tilanne tulisi olla hyvin poikkeuksellinen ja sitä tulisi soveltaa vain hyvin harvoin, jos lainkaan.

Medialiitto ehdottaa, että mietinnön jatkovalmistelussa esitykseen kirjattaisiin selkeästi, että kotietsintätoimenpide tehdään lähtökohtaisesti vain silloin, kun etsintävaltuutettu on

henkilökohtaisesti läsnä ja paikalla. Etsintävaltuutetun tehtävänä kotietsintätoimenpiteiden aikana on varmistaa, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu esimerkiksi lähdesuojan alaiseen tietoon, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun mukaan olisi velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta. On hyvin vaikea nähdä, että etsintävaltuutettu pystyisi käytännössä etänä teknisen yhteyden avulla oikeusvarmasti ja riittävän huolellisesti seuraamaan kotietsintätoimenpidettä, joka koskee vaikkapa kokonaista lehden toimitusta tai asuintaloa.

Pakkokeinoviranomaisten velvollisuutena tulee olla varmistaa kotietsintätoimenpiteeseen osallistuvien turvallisuus siten, että turvallisuuskysymykset eivät ole este etsintävaltuutetun henkilökohtaiselle läsnäololle toimenpiteen aikana.

Jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota lähdesuojan turvaamiseen ja täydentää esitystä

Medialiitto pyytää, että oikeusministeriö kiinnittää huomiota seuraaviin näkökulmiin ja täydentää jatkovalmistelussa esitystä ennen hallituksen esitystä, jotta toimituksellinen lähdesuoja tulee turvatuksi asianmukaisilla oikeusturvakeinoilla.

1. Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan unionin sekä Suomen sääntely edellyttävät lähdesuojan turvaamista

Suomea ja eduskuntaa velvoittaa tuore – Suomea sitova - EU-laki eli eurooppalainen medianvapaussäädös (2024/1083). Medianvapaussäädös asettaa jäsenvaltioille velvoitteen kunnioittaa ”mediapalvelujen tarjoajien tosiasiallista toimituksellista vapautta ja riippumattomuutta niiden harjoittaessa ammattiaan” (artikla 4.2). Jäsenvaltioilta ja niiden kansallisilta sääntelyviranomaisilta ja -elimiltä kielletään yksiselitteisesti puuttuminen toimituksellisiin käytäntöihin ja toimituksellisiin päätöksiin tai niihin kohdistuvat vaikutusyritykset. Lisäksi medianvapaussäädös korostaa lähdesuojan turvaamisen tärkeyttä (4.3 artikla). Medianvapaussäädöksen lähdesuojakirjausten tavoitteena on välttää journalististen lähteiden ja luottamuksellisen viestinnän suojan kiertäminen ja taata yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja viestien kunnioittaminen perusoikeuskirjan mukaisesti.

Sananvapaus ja riippumattoman tiedonvälityksen vapaus on kirjattu Suomea velvoittaviin Euroopan perusoikeuskirjaan (11 artikla) ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen (10 artikla). Sananvapaus, yleisön oikeus vastaanottaa tietoja ja tiedotusvälineiden riippumattomuus on turvattu myös Suomen perustuslaissa (12 §) ja edellä mainitussa medianvapaussäädöksessä (3 ja 4 artiklat). Myös laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (4 §) ja Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeet (2 ja 13 kohdat) suojaavat tiedotusvälineiden riippumattomuutta ja lähdesuojaa.

Medialiitto katsoo, että ottaen huomioon lähdesuojan kriittisyys toimituksellisen työn vapauden kannalta ja tiedotusvälineiden toimintaan sekä yhteiskuntaan liittyvät erilaiset käytännön olosuhteet, tulisi mietinnön jatkovalmistelussa varmistaa, että lähdesuojaa turvataan asianmukaisesti hallituksen esityksessä ja pakkokeinoviranomaisia ohjataan selkeästi niiden harkinnassa, kun ne käyttävät pakkokeinotoimenpiteitä.

2. Lähdesuoja tulisi varmistaa jatkovalmistelussa mietinnössä kuvattua paremmin

Medialiitto kiinnittää oikeusministeriön huomiota siihen, että eduskunta on kiinnittänyt aktiivisesti huomiota lähdesuojan turvaamiseen tuoreissa lakihankkeissa. Perustuslakivaliokunta, lakivaliokunta ja talousvaliokunta ovat vahvistaneet lähdesuojaa eri tilanteissa. Medialiitto viittaa erityisesti perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 30/2025 vp., lakivaliokunnan mietintöön LaVM 12/2025 vp. ja talousvaliokunnan mietintöön TaVM22/2025 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausuntojen perusteella valiokunnan vallitseva Suomen perustuslakiin pohjautuvaa näkemys on, että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslakivaliokunta on myös todennut, että lähdesuojan huomioon ottaminen lainsäädäntöä sovellettaessa ei voi nojautua pelkkiin perustelumainintoihin (PeVL 30/2025 vp.).

Lakivaliokunta on tuoreessa 5.11.2025 mietinnössään, LaVM 12/2025 vp., joka koskee hallituksen esitystä eduskunnalle EU:n poliittisen mainonnan avoimuutta ja kohdentamista koskevaa asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi, tehnyt lakiin perustuslakivaliokunnan lausunnon pohjalta viranomaisen tiedonsaantioikeutta selkeästi rajaavat kirjaukset (Tarkastusvirastolla ei kuitenkaan ole oikeutta saada sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 16 §:ssä tarkoitetun lähdesuojan piiriin kuuluvia tietoja.) pykäliin 3 § ja 5 §.

Talousvaliokunta on niin ikään tehnyt tuoreessa 2.12.2025 mietinnössään, TaVM 22/2025 vp., joka koskee hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta, lakiin huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta viranomaisen tiedonsaantioikeutta selkeästi rajaavan kirjauksen (Huoltovarmuuskeskuksella ei ole oikeutta saada sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 16 §:ssä tarkoitetun lähdesuojan piiriin kuuluvia tietoja.) pykälään 22 §.

3. Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset ovat vahvistaneet lähdesuojaa

Medialiitto kiinnittää oikeusministeriön huomiota siihen, että viime vuosien korkeimman oikeuden (KKO) ennakkopäätökset 2019:112 ja 2021:19 ovat selkeyttäneet ja vahvistaneet lähdesuojaa

Suomessa. KKO:n ratkaisut ovat liittyneet myös pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä mainittuun rikosepäilyyn.

KKO toteaa ennakkopäätöksessä 2019:112, myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ja omaan käytäntönsä viitaten, esimerkiksi seuraavat seikat:

- Lähdesuoja on usein välttämätön edellytys sille, että tietyistä aiheista on ylipäätään mahdollista käydä julkista keskustelua.
- EIT:n oikeuskäytännössä on vakiintuneesti painotettu tiedotusvälineiden asemaa demokraattisessa yhteiskunnassa. Erityisen tärkeää tiedotusvälineiden sananvapaus on silloin, kun viranomaisten toiminta ei ole luonteeltaan julkista ja tiedotusvälineiden rooli valtiovallan kritikkona ja valvojana on tämän vuoksi korostunut.
- Lähteen yksilöivällä tiedolla tarkoitetaan kaikkea sellaista tietoa, joka voi johtaa lähteen tunnistamiseen, mukaan lukien ne olosuhteet, joissa toimittaja sai tiedot lähteeltä, sekä lähteeltä saadun tiedon julkaisematon sisältö.
- Tietolähde on EIT:n mukaan ymmärrettävä laajasti. Sillä tarkoitetaan ketä tahansa, jolta toimittaja on saanut tietoa.
- Arvioinnissa ei ole ratkaisevaa merkitystä sillä, onko toimittajalle tietoja välittänyt henkilö toiminut tarkoituksellisesti vastoin velvollisuuksiaan.
- Pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n 1 momentin sanamuodon perusteella takavarikoimiskielto koskee jo tilannetta, jossa kohde sisältää tietoa toimittajan tietolähteestä, vaikka lähde ei siitä yksiselitteisesti paljastuisikaan. KKO katsoo, että säännöksessä asetetut edellytykset täyttyvät, kun tieto voi johtaa lähteen paljastumiseen.

KKO:n ennakkopäätös 2021:19 vahvistaa ratkaisua KKO 2019: 112, ja siinä lausuttuja periaatteita.

4. Medianvapaussäädös laajensi Suomessa lähdesuojaan oikeutettujen henkilöiden piiriä

Medialiitto kiinnittää oikeusministeriön huomiota siihen, että Suomea sitovan medianvapaussäädöksen 4 artikla (3. alakohta) on laajentanut lähdesuojaan oikeutettujen henkilöiden piiriä Suomessa. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 22 § sisältää viittauksen medianvapaussäädökseen, mikä merkitsee Medialiiton näkemyksen mukaan sitä, että Suomessa on varmistettu, että medianvapaussäädöksen 4 artiklan mukainen lähdesuojaan oikeutettujen henkilöiden piiri on otettu sellaisenaan osaksi Suomen oikeusjärjestelmää.

Medianvapaussäädöksen 4 artiklan nojalla lähdesuoja suojaa muun ohella henkilöitä, joilla on säännöllinen tai ammatillinen suhde mediapalvelujen tarjoajaan (esimerkiksi lehtikustantaja) tai sen toimitukselliseen henkilöstöön ja sitä kautta mahdollisesti hallussaan tietoja, joiden perusteella

journalistisia lähteitä tai luottamuksellista viestintää on mahdollista tunnistaa. Säännöllisen ja ammatillisen suhteen käsitettä on avattu medianvapaussäädöksen johdanto-osassa. Tavoitteena on välttää journalististen lähteiden ja luottamuksellisen viestinnän suojan kiertäminen ja taata yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja viestien kunnioittaminen perusoikeuskirjan mukaisesti.

Medianvapaussäädöksen sanamuodon perusteella vaikuttaa siltä, että säännöllisellä suhteella tarkoitetaan säännöllistä yksityistä suhdetta. Käsitteen piiriin olisi luettava henkilöt, jotka ovat vakiintuneessa ja jatkuvassa läheisessä suhteessa kyseisiin henkilöihin ja asuvat heidän kanssaan yhteisessä taloudessa. Kyse on toimittajien ja muiden medianvapaussäädöksessä tarkoitettujen henkilöiden läheisistä.

5. Jatkovalmistelussa hallituksen esitykseen tulisi lisätä selkeä kuvaus oikeusturvajärjestelyistä, joilla estetään toimivaltuuksien väärinkäyttö

Medialiitto korostaa perustuslakivaliokunnan perusoikeusuudistuksen yhteydessä ilmaisemaa käsitystä, jonka mukaan perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelyistä (PeVM Mietintö 28.11.2025 58 25/1994 vp, s. 5). Oikeusturvavaatimuksen vuoksi on selvää, että tässä tavallisen lain tasoisessa sääntelyssä on huolehdittava riittävästä oikeusturva- ja valvontajärjestelyistä.

Medialiitto toteaa, että Suomen perustuslain 12 §:ään (Sananvapaus ja julkisuus) liittyvän lähdesuojan varmistaminen edellyttää oikeusturvajärjestelyiltä erityisiä kirjauksia tilanteissa tulevaan hallituksen esitykseen. Kysymys on mietinnön osalta siitä, että tarvitaan yksiselitteisiä rajoituksia salaisen erityisen kotietsinnän toimivaltuuksilla saadun tiedon käytölle lähdesuojan turvaamiseksi.

Lähdesuojaa turvaavilla hallituksen esityksen kirjauksilla on olennainen merkitys osana oikeusturvajärjestelyjä, joilla varmistetaan sananvapauslain 16 §:ssä turvatun lähdesuojan turvaaminen ja estetään viranomaisten toimivaltuuksien väärinkäyttö mukaan lukien myös vahingossa tai huolimattomuudesta tapahtuvat väärinkäytökset.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg	Ismo Huhtanen
toimitusjohtaja	toimialajohtaja, uutismedia

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian,

aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsentyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.

Huhtanen Ismo
Medialiitto ry